

Блажо ДИМИТРОВ

ШУМСКАТА ТАКСА (ЦЕНА НА ДРВОТО НА ПЕЊУШКА) И СРЕДСТВАТА ЗА РЕГЕНЕРАЦИЈА НА ШУМИТЕ

1. В О В Е Д

Шумската такса, според својата основна дефиниција претставува "едноставно пропишан паричен износ за дрвото на пењушка". Шумската такса ја пропишува сопственикот на шумата, а ја плаќа оној кој го сече и користи дрвото. Таа, од гледна точка на политичката економија, всушност е рента или оштета, што ја плаќа купувачот на дрвото на пењушка на име надомест на шумосопственикот [19].

Во услови на неразвиен сообраќај и пазар, големите шумосопственици чии шуми се отворени со сообраќајници и поблиску до пазарот можат да ја користат својата монополска положба и да остваруваат висока, монополска шумска такса. Во услови на развиен сообраќај и пазар, во услови на меѓусебна конкуренција помеѓу шумосопствениците, од една страна, и меѓусебна конкуренција на купувачите на дрво, од друга страна, шумската такса се сведува на економска големина. Тоа значи дека шумската такса зависи од објективните економски фактори, независно од субјективната воља на шумосопствениците. Во такви услови шумската такса станува објективна категорија.

Шумската такса, гледана како оштета, односно рента, за користење на шумите ја добива "сопственикот" на шумата, без разлика дали тоа е приватно лице, претпријатие или државата. Намената на шумската такса, покрај другото, е и за обнова, нега и заштита на шумите, односно за регенерација на шумите. Затоа, во овој труд правиме осврт врз проблемот на шумската такса, начинот на нејзиното пресметување, нејзината намена и односот на шумската такса и средствата за регенерација на шумите.

2. УТВРДУВАЊЕ (ПРЕСМЕТУВАЊЕ) НА ШУМСКАТА ТАКСА

Како што е познато, шумската такса може да се утврди по пресметковен пат, со помош на Бартиновата формула, и тоа [19]:

$$\text{Шт} = \frac{\text{Ц}}{1,0 \text{ п}} - \text{Ти} \quad \dots (1)$$

при што: Шт - шумска такса

Ц - цена на дрвото на пазарот

п - профитна стапка

Ти - трошоци за искористување на шумите

Од претходната формула се гледа дека шумската такса може да биде доста мала па и негативна - во случај кога трошоците за искористување (сеча, дотур, транспорт на дрвото) се еднакви или поголеми од продажната цена, а при тоа има и позитивна профитна стапка.

Така, на пример, ако цената на дрвото на пазарот (Ц) е еднаква на трошоците за искористување (Ти) и изнесува 1100 дин. по 1 м³, а профитната стапка (п) е 10%, шумската такса ќе биде негативна и ќе изнесува (Шт) -100 дин./м³, односно:

$$\text{Шт} = \frac{1100}{1,10} - 1100 = 1000 - 1100 = -100 \text{ дин./м}^3.$$

Во случај пак кога продажната цена на пазарот (Ц) и трошоците за искористување (Ти) се еднакви, а не се пресметува никаков профит, односно профитната стапка (п) е еднаква на нула, тогаш и шумската такса ќе биде еднаква на нула, што се гледа од примерот:

$$\text{Шт} = \frac{1100}{1,00} - 1100 = 1100 - 1100 = 0 \text{ дин./м}^3.$$

Шумската такса е негативна и во услови кога се пресметува профит, а трошоците за искористување се поголеми од цената на дрвото на пазарот, што се гледа и од следниот пример:

$$\text{Шт} = \frac{1100}{1,10} - 1200 = 1000 - 1200 = -200 \text{ дин./м}^3.$$

Се разбира, во случаите кога шумската такса е негативна, не би се вршело сечење, односно искористување на шумите, бидејќи сопственикот на таквата шума не би се согласил дрвото да го продава без пари или дури и да му плати а купувачот за исеченото дрво. Секако, до вакви случаи може да дојде кога цената на дрвото на пазарот е пониска од трошоците за експлатација (неотворени и непристапни шумски одрачја и сл.). Затоа, во такви случаи, сопственикот на шумата чека поволни прилики (изградба на јавни сообраќајници во близина на неговата шума, зголемување на цената на дрвото на пазарот и сл.), или пак сам гради шумски сообраќајници и ги отвора своите шуми.

Постојат повеќе методи за пресметување на шумската такса, меѓу кои се:

- дедуктивниот метод,
- индуктивниот метод,
- табеларниот метод и др.

2.1. Д е д у к т и в е н м е т о д

Шумските сортименти, односно дрвото, на пазарот имаат различни цени. Има доста скапи сортименти (трупци за фурнир, трупци за лупење) и други кои се поевтини (пилански трупци, рудничко дрво) и доста поевтини (огревно дрво). Исто така, за еден ист сортимент, зависно од видот на дрвото, цените на пазарот се различни. Меѓутоа, за разлика од продажните цени на пазарот, трошоците за искористување, односно за сеча и изработка, за дотур и транспорт, за одделните сортименти се во доста тесни граници, а во доста случаи можат да бидат дури и исти (пр. букови трупци Ф, Л или I/II кл.), а може да се случи трошоците и да бидат поголеми за поевтините сортименти.

Како резултат на претходното доаѓа до доста изразени разлики во износот на шумската такса. Таа зависи повеќе од продажната цена одошто од трошоците за искористување за одделните сортименти. Затоа пресметката за шумската такса покажува дека поскапите сортименти можат да се искористуваат од поголеми транспортни дистанции одошто поевтините сортименти - се разбира доколку транспортните растојанија се сфатат како синоним на трошоците за искористување. Така, на пример, високата пазарна цена на трупците за фурнир од егзоти овозможува користење на единечни стебла во тропските шуми (расфрлани), додека пак сортименти кои што имаат ниски пазарни цени, макар да се и од скапоцени видови дрвја, остануваат практично неискористени во шума.

Така, да се земе еден пример: шумосопственикот да се задоволи со шумската такса од 100 дин./м³, без оглед на видот на сортиментот и при исти трошоци за сеча и изработка (Тси), на пример, од 300 дин./м³, со профитна стапка од 10%, трошоците за транспорт по км. за 1м³ да изнесува 10 дин., а цените на одделните сортименти (Ц) се различни и изнесуваат: трупци за фурнир 2000 дин./м³, пиланински трупци 1500 дин./м³, јамско дрво 1200 дин./м³ и огревно дрво 800 дин./м³. Во ваков случај, кога од продажната цена ќе се покријат шумската такса, трошоците за сеча и изработка и профитната стапка, од остатокот ќе треба да се покријат трошоците за транспорт. Така, да земеме еден сортимент, на пример трупците за фурнир: $\text{Ц} = 2000 \text{ дин./м}^3$, трошоци за сеча и изработка 300 дин./м³, шумска такса 100 дин./м³, планиран профит од 10%, односно ($\text{П} = \text{Ц} - \text{Ц}/1,0 \text{ п}$) во нашиот пример

2000 - 2000/1,10 = 2000 - 1818 = 182 дин. Според тоа, транспорт на фурнирските трупци остануваат 1418 дин./м³, односно $T_t = Ц - (Шт + Ти + П) = 2000 - (100 + 300 + 182) = 1000 - 582 = 1418$ дин./м³. Ако се земе дека трошоците за транспорт се 10 дин./км/м³, тоа значи дека овој сортимент, фурнирски трупци, можат да се транспортираат најмногу 41,8 км транспортно растојание.

Податоците за можните транспортни дистанци за одделни сортименти, во нашиот пример, се дадени во наредниот ред, и тоа:

Табела 1

	трупци Ф и Л	трупци I/III	јамско дрво	огревно дрво
базисна цена (Ц) дин./м ³	2000	1500	1200	800
транспортна стапка (п) во %	10	10	10	10
транспорт (П) дин. (Ц-Ц/1,0 п)	182	136	109	73
лесна такса (Шт) дин./м ³	100	100	100	100
за трошоци за сеча и изработка				
) дин./м ³	300	300	300	300
вкупна цена за транспорт				
) дин./м ³	1418	964	691	327
транспорт дин./км/м ³	10	10	10	10
максимална оддалеченост за транспорт во км.	142	96	69	33

Од податоците изнесени во претходната табела се гледа дека искористувањето на огревно дрво е можно само во случај на оддалеченост од пазарот, јамското дрво до максимална оддалеченост од 33 км, а трупците за фурнир и лупење до 142 км.

Во претходниот пример е земен случај на однапред определена шумска такса во износ од 100 дин./м³, без оглед на оддалеченостот на сортиментот. Меѓутоа, ако се работи за конкретен случај, т.е. шумски насад, тогаш шумската такса за одделни сортименти ќе биде различна и ќе зависи само од промената на цената на одделните сортименти. Во тој случај да земеме претпоставка дека шумата се наоѓа на 70 км оддалеченост од пазарот, трошоците за транспорт по 1 м³ би биле 700 (10 дин./км/м³ × 70 км = 700 дин./м³), а шумската такса за одделните сортименти би била:

Табела 2

	трупци Ф и Л	трупци I/III	јамско дрво	огревно дрво
1-продажна цена (Ц) дин./м ³	2000	1500	1200	800
2-профитна стапка (п) во %	10	10	10	10
3-профит (п) дин./м ³ (Ц-Ц/1,0 п)	182	136	109	73
4-трошоци за сеча и изработка (Тси)	300	300	300	300
5-трошоци за транспорт (Тт) на 70 км.	700	700	700	700
6-вкупни расходи (3+4+5) дин./м ³	1182	1136	1109	1093
7-шумска такса (Шт) дин./м ³ (1-6)	818	364	91	-273

Како што се гледа од изнесените податоци, шумската такса за огревно дрво во услови кога шумата од пазарот е оддалечена 70 км е негативна. Тоа е затоа што трошоците за експлоатација, односно вкупните расходи, се поголеми од продажната цена. Затоа, во услови на пазарно стопанство, според претходниот пример, производството на огревно дрво не се исплаќа, па тоа останува во шума необработено да гние.

Вакви случаи, од гледна точка на националната економија, биле непожелни, па и од гледна точка на шумскиот ред, односно заштитата на шумите. Затоа, при експлоатација на државните шуми, ако експлоатацијата се врши во сопствена режија, во калкулациите често се правело така што поевтините сортименти се оптоварувале помалку со општите трошоци (трошоци на управата, режијата и сл.). Тоа се правело било со примена на определен клуч, при што општите трошоци се распоредуваат пропорционално на продажната цена на одделните сортименти, или пак во целост се префрлуваат врз поскалите сортименти.

Освен поединечна калкулација за пресметување на шумската такса (шумска такса по одделни сортименти), често се прави и сумарна шумска такса. Овој вид на шумска такса се утврдува на тој начин што првин се пресметуваат вкупните трошоци, односно расходи, за искористување на шумите за сите сортименти. Тие се добиваат кога трошоците, односно расходите, по единица сортимент ќе се помножат со соодветните

количини на сортиментите и се прави нивни збир. Така утврдените вкупни расходи се одбиваат од вкупните приходи што се добиваат со продажба на дрвото на пазарот, односно од сумата на цените по единица сортимент и количините.

Во пртходниот пример да земеме количините на одделните сортименти да изнесуваат: трупци Ф и Л 5 000 м³, трупци I/III 15 000 м³, јамско дрво 2 000 м³ и огревно дрво 20 000 м³. Сумарната шумска такса би била:

Табела 3

	ВКУПНО	трупци Ф и Л	трупци I/III	јамско дрво	огревно дрво
	42000м ³	5000м ³	15000м ³	2000м ³	20000м ³
ТРОШОЦИ					
-дин./м ³	(1.120)	1.182	1.136	1.109	1.093
-1000дин.	47.028	5.910	17.040	2.218	21.860
ПРИХОДИ					
-дин./м ³	(1.212)	2.000	1.500	1.200	800
-1000дин.	50.900	10.000	22.500	2.400	16.000
ШУМСКА ТАКСА					
-дин./м ³	(92)	818	364	91	-293
-1000дин.	3.872	4.090	5.460	182	-5.860

Сумарната шумска такса во нашиот пример изнесува 3.872.000 динари или просечно по 92 дин./м³.

Напред изнесените начини на пресметување на шумската такса се познати во литературата под заедничкото име пресметување на шумската такса по д е д у к т и в е н м е т о д.

На ваков начин пресметаната шумска такса служи како ориентација за утврдување на т.н. п о ч е т н а ц е н а за лицитација при продажбата на дрвото на пеџушка. Купувач станува оној интересент кој ќе понуди најголема откупна цена. При ваква продажба се губи индивидуалната шумска такса (шумска такса по одделни сортименти), а се јавува само сумарно утврдената вредност на шумската такса.

Во својата суштина дедуктивниот метод на пресметување на шумската такса претставува едновременно и определена закономерност за формирање на цената на дрвото на пеџушка. Во цената на дрвото на пазарот (продажната цена) влегуваат само трошоците за експлоатација (сеча, дотур и транспорт), и тоа за шуми кои што имаат најнеповолна положба, а кои шуми сè уште мораат да се искористуваат со цел да се задоволат потребите од дрво на пазарот. Во трошоците за искористување

секако се вкалкулира и определен просечен профит, односно добивка, што му припаѓа на оној кој го организира и ко вложува средства за искористување на шумите. Трошоците за искористување, што ако ги одбележиме со T_i , а во кои покриваат трошоците за сеча и изработака (T_{ci}) и трошоците за транспорт на дрвото (T_t), заедно со просечниот профит (P_p), сгледуваат со износот на определена **рента** (апсолутна рента или оштета на шумосопственикот) што ја бележиме со P_a . Сите заедно ја сочинуваат цената на дрвото на пазарот (C) односно:

$$C = T_i + P_a \quad \dots(2)$$

при што: C - цена на дрвото на пазарот
 T_i - трошоци за искористување
 P_a - апсолутна шумска рента

Бидејќи, трошоците за искористување (T_i) се еднакви на трошоците за сеча и изработка на дрвни сортименти (T_{ci}) трошоците за транспорт (T_t) и просечниот профит (P_p), односно:

$$T_i = T_{ci} + T_t + P_p \quad \dots(3)$$

формулата (2) може да се напише и во следниот облик:

$$C = T_{ci} + T_t + P_p + P_a \quad \dots(4)$$

Како што се гледа, при утврдувањето на цената на дрвото на пазарот потребните средства, односно трошоци, за обнова, нега и заштита на шумите не влегуваат во пресметката, односно тие не се сопствен дел на цената на дрвото на пазарот. Тие, како што ќе видиме подоцна, шумосопственикот би требало да ги издвои од остварената шумска рента (P_a) односно од шумската такса.

2.2. Индуктивен метод

Додека при пресметувањето на шумската такса по дедуктивниот метод се тргнува од продажната цена на дрвото на пазарот, кај индуктивниот метод појдовна точка за пресметување на шумската такса се трошоците, односно потребните средства, за одгледување на шумите. Овој метод е применуван главно во земјите од административниот социјалистички систем на управување на стопанството, а бил применуван и кај нас во периодот по ослободувањето.

Во основата на овој метод е идејата во структурата на цената на дрвото на пазарот, како еден од нејзините состав-

елементи да бидат, односно да се внесат, општествено гребните средства (трошоци) за одгледување на шумите.

Трошоците за одгледување на шумите се определуваат марно на тој начин што се собираат сите трошоци и издато- кои што се неопходни, односно општествено потребни, при гледувањето на шумите. Делејќи ги вкупните трошоци за од- едување на шумите со количината на етатот, се добива вредноста на дрвото на пењушка" просечно по м³, односно:

$$\text{Вдп} = \frac{\text{Тог}}{\text{Е}} \quad \dots(5)$$

што: Вдп - вредност на дрвото на пењушка (дин./м³)

Тог - трошоци за одгледување на шумите дин.

Е - количина на сечивиот етат м³.

Вака пресметаната вредност просечно по м³ е еднаква, оглед на местоположбата на шумата, односно оддалеченос- на шумата од пазарот, и без оглед на видот на сортимен- те.

Од вредноста на дрвото на пењушка (Вдп) може да се смета шумската такса просечно по еден м³ (Шт) на тој на- што на неа ќе ѝ се додаде диференцијалната рента на по- бата (Рд).

Диференцијалната рента на положбата (Рд) претставува лика помеѓу максималните трошоци за транспорт(Тт-макс.), осно транспортните трошоци за најоддалечената шума во ос на пазарот и транспортните трошоци за конкретната шу- (Тт-конкр.) за која се пресметува шумската такса, или :

$$\text{Рд} = \text{Тт}(\text{макс.}) - \text{Тт}(\text{конкр.}) \quad \dots(6)$$

Тоа значи дека шумската такса во ваков случај е ед- ва на просечната вредност на дрвото на пењушка и цноста на диференцијалната рента, односно:

$$\text{Шт} = \text{Вдп} + \text{Рд} \quad \dots(7)$$

Бидејќи на ваков начин пресметаната шумска такса е зечна цена по м³, таа по одделни сортименти, односно по елни видови на дрвја, ќе се пресмета со примена на по- ни квалитетни коефициенти, кои, пак, се добиваат од од- от на продажните цени на одделните сортименти на паза-

Ако се тргне од пртпоставката дека трошоците за од-

гледување на шумите (обнова по природен или вештетчки пат, нега, заштита и сл.) се обратнопропорционални на можниот сечив етат, се доаѓа до ситуација вредноста на дрвото на пењушка да биде најголема при помал, односно, минимален обем на сечивиот етат. Ова може да се илустрира преку следниве нумерички примери:

Табела 4

	СЛУЧАЈ I	СЛУЧАЈ II
1. трошоци за одгледување (То _г) дин./ха.	600	320
2. можен сечив етат (Е) м ³ /ха.	2	4
3. вредност на дрво на пењушка (В _{дп}) дин./м ³ .	300	80
4. диференцијална шумска рента (Р _д) дин./м ³ .	50	50
5. шумска такса (3 + 4) (Ш _т) дин./м ³ .	350	130

Од претходното произлегува дека шумската такса, пресметана по индуктивниот метод, односно преку трошоците за одгледување на шумите (То_г) и сечивиот етат (Е), не е одраз на економските законитости при формирањето на цената на дрвото на пазарот, туку таа е одраз на определена економска политика. Затоа и во економската реалност, па и во практиката, овој метод не е верифициран и тој не претставува правилно теоретско воопштување на економските законитости и односи во шумарството.

2.3. Табеларен метод

Со цел да се одбегне калкулирањето со шумската такса за секој конкретен случај и за секое сечиште, за државните шуми се применувале посебни тблицы за шумските такси. Во ови таблица шумските такси биле разработувани по оделни видови дрвја и по одделни видови сортименти, издиференцирани на неколку (обично на пет) случаи на транспортни растојанија или транспортни зони, кои се наречуваат класи на извозни трошоци. Во првата зона, односно класа, се вклучени најблиските шуми во кои и шумската такса е највисока, а во петтата зона, односно класа, се опфатени најоддалечените шуми, односно шумски подрачја, со најниска шумска такса.

Предноста на ваквото утврдување на шумската такса е

незначителна и таа се губи од недостатоците. Тоа е затоа што една фиксна, односно конкретна, шумска такса тешко ги следи промените што можат да настанат во елементите на трошоците за искористување на шумите. Недостоците на овој метод посебно доаѓаат до израз во време на инфлација, се разбира на штета на сопствениците на шумата, односно на штета на државата (за државните шуми) и на шумскостопанските организации што вршат стопанисување, односно одгледување, на шумите.

3. ФУНКЦИЈА И НАМЕНА НА ШУМСКАТА ТАКСА

Остварените средства од шумската такса (продадено дрво на пењушка) шумосопственикот, во принцип, ги троши за три основни намени, и тоа:

- еден дел за задоволување на општествените потреби (даноци и придонеси за приходи од шумата, односно данок на катастарски приход);
- еден дел за сопствени потреби, т.е. за лична егзистенција ако живее само од шумата;
- еден дел за одгледување на шумата (обнова, нега, заштита и слично).

Одгледувањето на шумата не му донесува на шумосопственикот добивка, т.е. просечен профит, како што тоа по правило го обезбедуваат сите други гранки и дејности во капиталистичкиот стопански систем кои што го организираат производството. Тоа е затоа што одгледувањето на шуми и производството на дрво на пењушка е долг процес и бара долгорочни вложувања, односно вложените средства и труд во оваа дејност се враќаат по долг период години (во некои случаи, на пример и по 50, 100 и повеќе години). По овој долг период би требало вложените средства во одгледувањето на шумите (производството на дрво на пењушка) на шумосопственикот да му вратат освен сопствениот износ, и соодветен интерес (камата) со примена на каматни стапки во висина на просечната профитна стапка.

Меѓутоа, бидејќи пресметковниот период е доста долг та, на пример, пресметување на камата со стапка од 3% при стогодишен период би била за околу 6,4 пати поголема одошто е вредноста на дрвната маса. Така, на пример, вложените средства за подигање на 1 ха шумска култура во износ од 20 000 дин. по 100 години би пораснале на околу 384 400 дин. (со 3% каматна стапка), додека од 1 ха иглолисни шуми за период од 100 години на добро месторастење може да се ос-

твари шумска такса од околу 60 000 дин. (100 м³ по 600 дин./м³).

Инаку, да се потсетиме, вкаматувањето на вложените средства по сложената каматна сметка станува според формулата:

$$K_n = K \times 1,0 p^n \dots (8),$$

каде што: K_n - вредност на капиталот по n -години

K - вредност на почетниот капитал

p - каматна стапка во %

n - број на години (период)

Во претходниот пример вредностите за одделните елементи се: $K = 20.000$ дин./ха, $p = 3\%$ и $n = 100$ год.

$$1,0 p^n = 1,03^{100} = 19,22$$

односно:

$$K_n = 20.000 \times 19,22 = 384.400 \text{ дин./ха.}$$

Заради вака долгиот процес на производство на дрво на пеушка и начинот на кој се пресметуваат шумските такси во услови на капиталистички стопански систем, вложувањата во одгледување на шуми, односно подигање нови шуми, не се врши според законот на капиталистичката репродукција. Тоа значи дека профитната стапка не го регулира производството во одгледувањето на шумите, односно производството на дрво на пеушка, бидејќи никој ниту може ниту би сакал сега да вложува средства во одгледувањето на шуми, кои средства ќе му се вратат, и тоа само делумно, по долг период години.

Во услови кога и кредитниот систем не е приспособен и не е стимулативен за вложувања на средства во одгледување на шуми, па сето тоа е причина единствени извори за финансирање на работите во одгледувањето на шуми, по правило, да биде **шумската такса**.

Од друга страна, пак, според повеќето анализи и проучувања се дошло до сознание дека шумското стопанство, односно стопанисувањето со шумите, има ниска профитна стапка. Таа во најголем број примери се движи од 2,5 до 3,5%. На ова место да истакнеме дека, просечната профитна стапка се утврдува со помош на формулата:

$$P_s = \sqrt[n]{\frac{\text{ШТ}}{\text{Тсг}}} \times 100 - 100 \dots (9)$$

каде што: P_s - просечна профитна стапка во %

Шт - шумска такса во дин./ха

Тог- трошоци за одгледување во дин./ха

н - должина на периодот во години

Во нашиов пример просечната каматна стапка би била:

$$P_c = 100 \sqrt{\frac{60\,000}{20\,000}} \times 100 - 100 = 1,1047 = 1,1\%$$

Заради ниската профитна стапка на шумското стопанство, унапредувањето на стопанисувањето со шумите, посебно во приватна сопственост, во капиталистичкиот стопански систем се одвивало со интервенција а делумно и со помош на државата, така што мелиорацијата на слабо продуктивни и деградирани шуми, а посебно и пошумувањето на голи шумски земјишта се вршеле главно со буџетски, односно државни, средства.

Унапредувањето на одгледувањето на шумите, односно производството на дрво на пењушка, врз основа на средствата (воени од шумската такса е ограничено, односно тоа е лимитирано зависно од состојбата на шумите (жниот сечив етат и неговата сортиментска структура), местоположбата на шумите, цените на дрвото на пазарот и сл.), тоа, зачувувањето на постојниот шумски фонд, неговата обнова и унапредување во голем број случаи, а посебно во нашиови, бара дополнителни буџетски средства. При евентуално финансиски кредити би можело да се користат краткорочно интензивно производство, како што е, на пример, подигањето на интензивни шумски насади - култури од орасни видови дрвја, но тие да бидат со доста мала камат или без камата.

4. ШУМСКАТА ТАКСА И СРЕДСТВАТА ЗА РЕГЕНЕРАЦИЈА НА ШУМИТЕ

Намената на шумската такса во одреден степен може да однесува и за нашите услови на стопанисување со шумите. Ако нема значајно влијание дали една шумскостопанска организација врши и одгледување (обнова, нега и сеча на шумите) и и искористување на шумите. секако од остварените средства, т. е. приходи, од искористувањето на шумите има обврска да издвои еден дел кој ќе ги за регенерација (боилошка репродукција) на шумите. Оваа обврска на користењето на шумите, односно сечивиот дел, како и видот и обемот на шумско-културните и одгле-

дувачките работи, се определени и регулирани практично со шумско-стопанските основи за одделните шумскостопански единици, а со тоа и на ниво на сите шуми со кои стопанисува една шумско-стопанска организација.

Меѓутоа, овде проблемот е во тоа што, средствата за биолошка репродукција (регенерација) на шумите, односно за обнова, нега и одгледување, на начинот како тие се издвојуваат кај нас, се во обратна пропорција со потребите.

Имено, за оние шумскостопански единици (одделни делови, т.е. група шумски насади) каде што се потребни најмногу средства за нивно зачувување, нега и унапредување - од нив се издвојуваат најмалку средства, односно нема реални можности преку нивното користење да се издвојат потребните средства, и обратно. Со други зборови, потребните средства за регенерација, односно обнова, заштита, нега и унапредување на слабопродуктивните шуми, се далеку поголеми не само од износот на шумската такса (вредноста на дрвото на пенушка) туку и од вкупните приходи од таквите шуми.

Затоа во денешни услови ниту шумскостопанските организации што стопанисуваат со општествените шуми ниту пак приватните шумосопственици не се во можност да стопанисуваат или пак стопанисувањето е нерентабилно ако нивните шуми се слабопродуктивни, неквалитетни и деградирани, како и во услови кога стопанисуваат со млади шуми, т.е. шуми што не достигнале т.н. "сечна зрелост", со голем процент на голи шумски земјишта и сл. Затоа, во многу земји со современо гледање и однос кон шумите, како што се Јапонија, САД, В.Британија и др., покрај тоа што државата издвојува средства за подигање на нови шуми, таа на приватниците, од своите буџетски средства, посебно им дава дотации во висина на просечната земјишна рента сè до првите позначајни приходи од тие шуми.

Покрај средствата потребни за одгледување на шумите, односно за обнова, нега, заштита и сл., потребни се средства и за постојано подобрување и унапредување на шумите и на условите за стопанисување. Условите за стопанисување, како што е познато, ги опфаќаат, покрај другото: отвореноста на шумските подрачја со шумски сообраќајници, опременоста, односно механизираноста на производството, постоењето на соодветни градежни објекти за сместување и работење и сл. Со други зборови, покрај потребните средства за проста репродукција (биолошка и техничка), односно регенерација на шумите, потребни се средства и за проширена репродукција.

Сите тие средства и во сите услови не е можно да се обезбедат само и исклучиво од шумската такса, односно преку цената на дрвото на пенушка, од причини што, ако се

применат економските законитости, како што беше изнесено и во нашиот претходен пример, во средно поволни услови и за еден релативно добар насад од иглолисни дрвни видови, потребните средства се поголеми од сопствената репродукција за неколку пати.

За да се реши овој проблем, потребно е општествената заедница, преку инструментите на својата економска политика, да обезбеди дополнителни средства кои што се неопходни за трајно стопанисување со шумите, односно за нивно обновување и унапредување. При ова, дополнителните средства за репродукција на шумскиот фонд би се правдале за сметка на користењето на општокорисните функции на шумите, кои што во наши, односно сегашни, услови не се валоризираат на било кој начин. Поточно, како што видовме, во сегашните услови практично се валоризира само дрвото што се користи од шумите преку износот на шумската такса. Се разбира, ова е случај само ако шумите се користат, односно сечат, и ако тоа користење е во границите на економските законитости.

Што се однесува до дополнителните средства за биолошката репродукција на шумите и неопходните услови за стопанисување со шумите, тие можат да се обезбедат од пошироката општествена заедница преку формирање посебен фонд за унапредување на шумите на ниво на Републиката. Во тој фонд средства би уплатувале сите корисници на шумите, односно сите што користат дрво и други шумски производи, потоа корисниците на општокорисните функции на шумите, како и сите што вршат загадување на природната средина и со тоа ги загрозуваат шумите како еден од најважните и фундаментални елементи на еколошката рамнотежа.

5. ЗАКЛУЧОЦИ

Шумската такса, според својата суштина, претставува пропишан, односно пресметан, паричен износ или вредност на дрвото на пеџушка. Таа најмногу се применува во услови кога дрвото се продава на пеџушка. Шумската такса во основа е рента, што сопственикот на шумата ја добива како надомест за продаденото дрво на пеџушка. Тоа значи дека шумската такса ја плаќа оној што го купува, односно сече, дрвото на пеџушка. Шумската такса ја користи сопственикот на шумата за неколку намени, меѓу кои најважни се: за остварување на доход, за плаќање на даноци и придонеси од доход (данок на приход од шуми и земјишта), како и за обновување, нега и заштита на шумите, односно регенерација на шумите. Како што се гледа, средствата за регенерација на шумите се дел од остварените приходи од шумските такси.

За пресметка на шумската такса постојат неколку методи, меѓу кои поважни се дедуктивниот и индуктивниот метод.

Според дедуктивниот метод, шумската такса се пресметува преку продажната цена на дрвото (пазарна цена на дрвото) и трошоците за искористување. Во овој случај, односно по овој метод пресметаната шумска такса, по вредност е еднаква на апсолутната шумска рента. Таа се добива кога од продажната цена на дрвото ќе се одземат сите трошоци за сеча и изработка и за транспорт на дрвото, како и одреден (пресечен) профит, т.е. добивка на оној што го организира и управува искористувањето. При ова, шумската такса може да биде доста мала па и негативна. Тоа е во случаите кога трошоците за искористување (сеча и изработка и транспорт на дрвото од шумата до пазарот), заедно со профитот, се еднакви или поголеми од цената на дрвото на пазарот.

Според индуктивниот метод, шумската такса се пресметува врз основа на вложените, односно потребните средства во одгледувањето на шумите (обнова, нега, заштита и сл.) по сечивниот етат. Овде не се зема предвид пазарната цена на дрвото ниту пак трошоците за сеча и изработка, за транспорт и профитот. Шумската такса пресметана по овој метод е обратна пропорција од обемот на етатот. Имено, во случај кога при исти средства за одгледување има помал етат по единица површина, шумската такса е поголема, и обратно. Шумската такса пресметана по овој начин секогаш е позитивна, ќе биде минимална при максимален можен етат (зрели или приближно зрели насади за сеча), односно таа ќе биде максимална при минимален можен сечив етат (при млади шумски насади и култури).

Во нашите услови шумската такса е интересна не само од теоретски аспект на економијата во шумарството, туку и може да најде и своја практична примена како за определувањето на вредноста на дрвото на пенушка така и при утврдувањето на потребните средства за регенерација на шумите.

Л и т е р а т у р а

1. Анучин Н.Р., Лесне таксы, "Лес" N^о = 1/1948
2. Bakarić V., Problemi zemljišne rente u prelaznoj etapi, "Kultura", 1950
3. Bartha S., Nekoliko riječi o ispravnom izračunavanju cijene na panju. "Šumarski list", 10-11/1914
4. Waszner J., Kalkulacija šumske takse. "Šumarski list", 1/1914
5. Golubović U., Namjena rente u šumarstvu. "Šum. i preda drveta", Sarajevo, br.10-12/1984
6. Dimitrov B., Stanje šuma i problem reprodukcije sa osebnim osvrtom na regeneracija šuma u SRM. "Šumarski list", Zagreb, br.3-5/1989
7. Димитров Б., Утврђување на вредноста на шумите. ФР, Год. XXVIII, бр.12/1985, Скопје
8. Kosović B., Izračunavanje cijena drva na panju. "Šumarski list", br.5-6/1916
9. Kraljić B., Ekonomski elementi proizvodnje socijalističkog šumarstva. Zagreb 1952
10. Lohwasser A., Ustanovljjanje šumske takse. "Šumarski list", Zagreb, br.4/1923
11. Lohwasser A., O postotku poduzetničke dobiti. "Šumarski list", br.2/1924
12. Nenadić Đ., Računanje vrednosti šuma i šumska statika. Zahreb 1922
13. Pipan R., Izračunavanje šumske takse. "Šumarski list", Zagreb, maj 1935
14. Playšić M., Izračunavanje sadašnje najpovoljnije čive zrelosti jelovih prebirnih šuma. Zagreb 1976
15. Playšić M., O određivanju šumske takse (cijene drva na panju). Glasnik za šumske pokuse, br.9, Zagreb 1948
16. Sarnavka R., Kalkulacija šumske takse i poduzetnička dobit. "Šumarski list", Zagreb, oktobar 1933
17. Сираков Хр., Икономика на горското стопанство. София 1982
19. Šumarska enciklopedija, 2, Kos-Žut, Zagreb, MLXIII, Taksa-Šumska, str.599-601.

S u m m a r y

THE FOREST TAX (THE PRICE OF TREE STUMP) AND FUNDS FOR FOREST REGENERATION

Blazo DIMITROV

In this paper the author gives a review on the forest tax concept (the price of tree stump), its calculation, function i.e. its purpose, as well as the relation of the forest tax and the funds for forest regeneration.

For calculation of the forest tax there are several methods, among which the author emphasizes the deductive and inductive ones, describing them through concrete numerical examples.

Concerning the function, i.e. the purpose of the forest tax, the author emphasizes that besides the others, a part of the forest tax is for forest growing (regeneration, nursing and protection). It is also noted that the forest tax calculated by means of the deductive method, i.e. on the basis of the market price of the wood and forest utilization expenses, in some cases it can be minimal, even negative. It is especially characteristic with the economic conditions of the forests in the Republic of Macedonia, where more than $2/3$ of the forests are of low trunk, low productive and degraded ones, so that their reproduction can not be obtained only by the forest tax, i.e. the price of tree stump. Due to such conditions, necessary intervention and help of the social community is suggested, as the forests have numerous usefull functions which value is not valorized on the market, i.e. is not included in the tree stump and forest tax price.